

Tiết 3

III - CUỘC KHÁNG CHIẾN LẦN THỨ BA CHỐNG QUÂN XÂM LƯỢC NGUYÊN (1287 - 1288)

I - Mục tiêu bài học

Xem mục tiêu chung của bài.

II - Những điều cần lưu ý

Ở *mục 1* của bài, GV cần làm cho HS thấy được ý chí quyết tâm thôn tính Đại Việt của nhà Nguyên để rửa hận vì bị thất bại thảm hại trong hai lần trước,

bởi vậy nhà Nguyên đã chuẩn bị cho cuộc xâm lược lần này rất công phu, kĩ lưỡng về quân số, tướng chỉ huy. Đặc biệt là chuẩn bị cả lương thực để có thể đánh lâu dài với quân dân Đại Việt. Đây là một khó khăn mới của Đại Việt trong cuộc kháng chiến lần này.

Cần cho HS thấy rõ âm mưu và chủ trương của quân Nguyên sau khi chiếm được Vạn Kiếp, chúng sẽ xây dựng nơi đây thành căn cứ vững chắc để đánh lâu dài và gây thêm khó khăn cho quân dân nhà Trần.

Ở mục 2, cần nhấn mạnh đến tác dụng của chiến thắng Vân Đồn trong việc làm thất bại chủ trương "dựa vào lương thực nhiều để đánh lâu dài với nhà Trần" của quân Nguyên, làm cho quân giặc lâm vào thế bị động và gặp rất nhiều khó khăn, tạo thời cơ để quân dân nhà Trần mở cuộc phản công tiêu diệt quân Nguyên.

Ở mục 3, GV cần tập trung trình bày chiến thắng Bạch Đằng năm 1288 và làm rõ hai điểm: *Thứ nhất*, việc bố trí trận địa bãi cọc ở Bạch Đằng thể hiện mưu lược đặc sắc của nhà Trần bấy giờ là hết sức tài tình, biết lợi dụng địa hình, địa vật hiểm yếu, bố trí trận địa bãi cọc và phục kích, kết hợp với quy luật lên xuống của thủy triều để tiêu diệt địch. *Thứ hai*, ý nghĩa lịch sử to lớn của chiến thắng Bạch Đằng là tiêu diệt được ý đồ xâm lược Đại Việt của đế chế Nguyên. Sau lần thất bại này, quân Nguyên đã phải từ bỏ hoàn toàn tham vọng thôn tính Đại Việt.

III - Thiết bị, tài liệu cần cho bài giảng

Sử dụng "Lược đồ diễn biến cuộc kháng chiến lần thứ ba chống quân Nguyên (1287 – 1288)" và "Lược đồ chiến thắng Bạch Đằng năm 1288" (trong SGK, hoặc dùng bản đồ treo tường do Công ti Bản đồ và Tranh ảnh Giáo dục ấn hành).

IV - Gợi ý thực hiện bài giảng

1. Giới thiệu bài mới

Có nhiều cách, GV có thể liên hệ với bài trước để bắt đầu bài mới hoặc tham khảo đoạn mở bài sau đây: Sau thất bại thảm hại trong hai lần xâm lược trước như đã học, vua Nguyên rất tức tối, quyết tâm xâm lược Đại Việt lần thứ ba để rửa nhục và để thực hiện tham vọng mở rộng ách đô hộ của đế chế Nguyên đối với các quốc gia ở phía nam Trung Quốc. Vậy cuộc xâm lược Đại Việt lần thứ ba đã diễn ra như thế nào, quân dân Đại Việt đối phó ra sao, đó là nội dung của bài học hôm nay.

2. Dạy và học bài mới

Mục 1 – Nhà Nguyên xâm lược Đại Việt

Sau khi trình bày vấn đề tham vọng của nhà Nguyên trong cuộc xâm lược Đại Việt lần thứ ba, GV nên gọi một HS đọc đoạn chữ in nghiêng trong SGK và nêu câu hỏi trong sách để các em trao đổi. Tiếp đó, GV nhấn mạnh : Cuộc xâm lược Đại Việt lần thứ ba của nhà Nguyên được chuẩn bị rất công phu, kĩ lưỡng, thể hiện ý đồ quyết tâm thôn tính nước ta của chúng.

– Kết hợp với lược đồ trong SGK, GV trình bày những nét chính về sự chuẩn bị kháng chiến của nhà Trần và cuộc tiến công của quân Nguyên vào nước ta từ cuối tháng 12 – 1287.

Mục 2 – Trận Vân Đồn tiêu diệt đoàn thuyền lương của Trương Văn Hổ

GV trình bày tóm tắt diễn biến trận Vân Đồn như trong SGK (có thể cho HS đọc đoạn trích ở *Đại Việt sử kí toàn thư* và gợi ý để các em tự nêu được ý nghĩa, tác dụng của chiến thắng Vân Đồn đối với cuộc kháng chiến). Sau đó, GV sơ kết mục 2, khẳng định tác dụng, ý nghĩa to lớn của chiến thắng Vân Đồn đã tạo thời cơ để nhà Trần mở cuộc phản công tiêu diệt quân xâm lược.

Mục 3 - Chiến thắng Bạch Đằng

GV phân tích sơ qua về tình thế bị động của quân Nguyên sau trận Vân Đồn và tội ác của chúng đối với nhân dân ta (như đã trình bày trong SGK). Sau đó, GV kết hợp với chỉ bản đồ để mô tả trận địa bãi cọc và diễn biến chiến thắng Bạch Đằng năm 1288, sự rút chạy của cánh quân bộ của Thoát Hoan (tướng giặc là Lý Hằng hoảng sợ phải giấu Thoát Hoan vào ống đồng, sai quân lính khiêng chạy mới trốn thoát về nước – *Đại Việt sử kí toàn thư*). Dựa vào đoạn chữ in nghiêng trong SGK, GV mô tả địa thế Bạch Đằng cho HS hiểu. Cuối cùng, nêu ngắn gọn ý nghĩa lịch sử của chiến thắng này và đọc hai câu thơ của Bác Hồ ở cuối *mục 4* để kết thúc bài học.

*Sơ kết bài học, GV chú ý chốt lại 2 ý :

– Để thôn tính bằng được Đại Việt, nhà Nguyên đã chuẩn bị rất công phu, kĩ lưỡng (hơn cả lần xâm lược thứ hai như đã học), nên trong cuộc kháng chiến lần thứ ba, quân dân Đại Việt gặp rất nhiều khó khăn, thử thách.

– Mặc dù vậy, nhà Trần không hề giảm sút ý chí, kiên quyết lãnh đạo quân dân chuẩn bị kháng chiến và đã chiến đấu anh dũng, giành được thắng lợi vẻ vang, đặc biệt chiến thắng Vân Đồn và chiến thắng Bạch Đằng lịch sử, quét sạch hơn 30 vạn quân xâm lược ra khỏi đất nước trong khoảng chưa đầy 4 tháng.

3. Gợi ý trả lời câu hỏi kiểm tra cuối bài

– Về câu hỏi thứ nhất, GV dựa vào lược đồ trang 62 trong SGK và nội dung cơ bản ở mục 2 và 3, gợi ý để HS trình bày diễn biến cuộc kháng chiến lần thứ ba chống quân Nguyên của nhân dân ta.

– Về câu hỏi thứ hai, GV cần lưu ý để HS thấy rõ cách đánh của nhà Trần trong lần thứ ba giống như cách đánh lần thứ hai ở chỗ : tránh thế giặc mạnh lúc đầu, chủ động vừa đánh chặn giặc vừa rút lui để bảo toàn lực lượng, chờ thời cơ để phản công tiêu diệt giặc, thực hiện kế hoạch "vườn không nhà trống". Cách đánh lần này khác lần thứ hai là tập trung tiêu diệt đoàn thuyền lương của Trương Văn Hổ để quân Mông – Nguyên không có lương thảo nuôi quân, dồn chúng vào thế bị động, khó khăn ; chủ động bố trí trận địa bãi cọc ở sông Bạch Đằng để tiêu diệt đoàn thuyền chiến của giặc và đánh sập ý đồ xâm lược của nhà Nguyên đối với nước ta.

V - Tài liệu tham khảo

"Đoàn thuyền Ô Mã Nhi đang xuôi sông Bạch Đằng trôi vào trận địa, quân ta từ Tràng Kênh lập tức đánh áp vào và từ đằng sau xông tới. Thuyền chiến của ta tả xung hữu đột trên quãng Ghềnh Cốc. Thủy quân của ta bắn tên như mưa, dồn thuyền địch về bên tả ngạn sông. Ô Mã Nhi phải thúc thuyền tiến về hướng các cửa sông Chanh, sông Kênh, sông Rút để tìm đường tháo chạy.

Trận địa cọc im lìm bấy giờ ẩn dưới làn nước triều mênh mông, giờ đây bỗng xuất hiện như vùng lên cùng người đánh giặc. Bị nước đẩy xuôi, lại bị đánh gập sau lưng, thuyền giặc lớp trước lớp sau bị dồn vào bãi cọc, nhiều thuyền bị nghẽn trước cửa sông Chanh, một số thuyền bị cọc đâm thủng, nhiều thuyền va vào Ghềnh Cốc. Số thuyền giặc bị đắm, bị mắc cạn không tiến lên được nhiều vô kể.

Trên đà thắng lợi, quân ta càng đánh càng hăng hái tiêu diệt giặc. Phía núi Tràng Kênh, quân ta vừa dùng cung tên, vừa đánh gập, gạt toàn bộ quân của Phàn Tiếp xuống sông ; địch chết, bị thương không kể xiết. Phàn Tiếp bị trúng tên, nhảy xuống sông, quân ta lấy câu liêm móc lên và bắt sống.

Đương lúc thủy chiến hoả công quyết liệt thì đoàn thuyền chiến của hai vua Trần xông tới kịp thời tiến công quân giặc...

Đến chiều, trận đánh kết thúc. Toàn bộ đoàn thuyền chiến của Ô Mã Nhi hàng mấy trăm chiếc cùng với hàng vạn quân lính bị tiêu diệt hoàn toàn, chủ tướng Ô Mã Nhi bị bắt sống".

(Dẫn theo Đại cương lịch sử Việt Nam, Tập I, NXB Giáo dục, H, 2000).